

አካለወልድ — የቀለም ቀንድ

— ከዘለሌ ዘግንፍሌ

“ይማሯል እንደ አካል፤
ይዋጓል እንደገብርዬ”

የእኔ ቴዎድሮስን ዜና መዋዕል ስናገባ ብጥ ከወታደርነቴ ጋር በመገፈሳዊ ትምህርትም የማይናቅ ዕውቀት እንደነበራቸው እናያለን። ለእነርሱ እንድንት መታገሉ እንዳለ ሆኖ ከጐራ መልስ እደባባይ መቀመጥ ለድሮ መሪዎች ልምድ ነበር። እኔም “ድሃ ተበደለ፣ ፍርድ ተጓደለ” ሲባሉ እደባባይ ያስቸላሉ። ከሳሽ — ተከሳሽ ሲቀርብ፣ ማስረጃው ሲመረመር የቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት ከእደባባይ አይጠፉም ነበርና። ከፍትሐ ነገሥት እንቀጽና ምሥጢሩ እየተጠቀሰ ሲነገር እኔ ፍርድ የሚሰጡት በዚህ መሠረት ነበር። ታዲያ በዚህ ሙያ ከሠለጠኑት ከፍተኛ ምሁራን መካከል እንዴት መምህር አካለወልድ ሠርዐ ድንግል ነበሩ። ለሁለት ዓመታት ያሽል ከእኔ ቴዎድሮስ፣ ከእደባባይ ሳይለዩ ቀጥተኛ ፍትሐ እንዲሰጥ አድርገዋል። እኔ በአካለ ወልድ የምሥጢራቸው ርቀት በዕውቀታቸው ምልዐት ተደንቀው “ይማሯል እንደ አካል፤ ይዋጓል እንደገብርዬ” ብለው አወደሷቸው። ገብርዬ የእኔ የጦር አዛዥ ጀግና መሆናቸው ተደጋግሞ ተነግሯል። ስለአካለ ወልድስ?

በአባታቸው መንዚ በእናታቸው መርሐ ቤቱ የሆኑት ዕውቁ የቀለም ሰው መምህር አካለ ወልድ በ1824 ተወለዱ። እስከ 12 ዓመታቸው በናት አባታቸው ቤት እየተማሩ አደጉ። ከዚያ በኋላ አንድ መነኩሴ አስከትለዋቸው ወደ ዋድላ ደላንታ ሄደው ቅኔ መማር ጀመሩ። ከዚያም ቅኔ ከነአገባቡ ጩረሱ። የቅኔውን ምሥጢር ለማሰሩ ፋት ሰላሰቡ ብዙ ተማሪዎች አስከትለው ጐንደር ወረዳና በየሐንስ ወልደ

ነጐድጓድ ደብር ጉባዔ ዘርግተው ተቀመጡ። ወደ መተማ እየተመላለሱ መጽሕፍት ብሉያትን ተማሩ።

አካለ ወልድ የቀለም ቀንድ ሲሆኑም ትምህርት የሚጠግቡ ሰላልነበሩ ትባዔው እንደተዘረጋ አላቸው አጣጣሚ ሚካኤልና አልፍኝ ጊዮርጊስ እየሄዱ መጽሕፍት ሐዲላትን ተማሩ። መንገዱ

ራቅ ሰላላቸው ሐመረ ኖላ ሠለስቱ ምዕት ደብር ገብተው ተቀመጡ። ከሸዋ ተወስደው ጐንደር ይኖሩ ከነበሩት ከንጉሥ ምኒልክ ጋር የተዋወቁት በዚያ ወቅት ነበርና ይጠይቋቸው ነበር። የጐንደር ሊቃውንትም ደብረታቦር እየወጡ እኔ ቴዎድሮስን ይጠይቁ ነበርና መምህር አካለወልድም አብረው እየ

ሄዱ በመጠየቅ ተዋውቀዋል። ከአደባባይ ያቸውም እየተገኙ ፍትሕ ነገሥት የፊት ቱት በዚያ ወቅት ነበር። መምህር ትምህርት የተከተላቸው እንቅጽና ከፍሉ የትይዩን የማለት ችግር የተወገደላቸው ነበሩና ወዲያው መጽሐፉን ገልጠው ሲያስረዷቸው ቱዎድሮስ ይደነቁ ነበር። በመግቢያው ላይ የተነበበውን ስንኝ በእጁ ግጥም የገጠሙላቸውም ለዚህ ነበር።

እኔ ቱዎድሮስ እገርን እንድ ለማድረግ ሲማስኑ ሲወጡ ሲወርዱ፣ የግል ክብርና ዝና የተጠናወታቸው ደግሞ እሳቸው የካቡትን ሲንዱ፣ የጽኑነት ሰይፍ ሲመዘዝ መምህር አካል ወልድ ይመክሩ ነበር። መቅደላም በገቡ ጊዜ አካል ወልድ አብረው ነበሩና እኔ ተበሳጭተው ሰውን ሲጣሉት ሲመለከቱ ከዐምባው በሌሊት እምልጠው ጉጃም ገቡ። ከዐምባው ሲወጡ “ከገምራኃይል የበለጠ ኃይል ያለህ እግዚአብሔር ለቱዎድሮስ በነ ልብ ለሕዝቡም ሰላም ሰጥተህ ይኼን እገር ጠብቅ” የሚለውን መውደስ ተቀኝተው ነው። መወደሱ ባጭሩ የቀረ እንጅ በዚህ ጸሐፊ እጅ ተሟልቶ አልገባም።

እኔ ቱዎድሮስ በመቅደላ ራሳቸውን ሲገድሉ በእሥር ስም ከዓምባው ውስጥ የሄደው እሥረኛ ሁሉ ሲለቀቅ ምኒልክም ተለቀው ነበርና ወደ ሸዋ ተመልሰው ከንጉሥ ምኒልክ ጋር ተገናኙ። ማረፊያ ይሆናቸው ዘንድ የቁንዲ ጊዮር ጊስን ደብር ሰጧቸው። በኋላም ፍርኩታ ከዳን ምህረትን ሾሟቸው።

እኔ የሐንሰና ንጉሥ ምኒልክ በሥልጣን ግፊት ተቀያይመው ነበርና ሁለቱንም ለማስታረቅ ምኒልክን ተከትለው ወደ ቦሩ ሜዳ ከሄዱት ሊቃውንት አካል ወልድ አንዱ ነበሩ። እርቀ ሰላም ከወረደ በኋላ የሐንሰ ባደረባቸው መፍቀሬ ክርስትና የወሎን የወቅቱ ባላባቶች አጥምቀን ባንድ ሃይማኖት እናቁም ብለው ለመነሳት ሲሞክሩ “ታላቁን ቱዎድሮስን ባጭር ያጣናቸው ብዙ ጊዜ የሰው ምክር ስለማይሰሙ ነበር። አሁንም ያ ስሕተት እንዳይፈጠር መጀመሪያ እናስተምር፤ በኋላ እናጥምቅ” ብለው ሐሳብ አቀረቡ። ይሁንና የንጉሥ ሐሳብ ተቀባይነት አግኝቶ “ከዚህ ወዲህ ወልደማርያም ከዚህ ወዲህ...” እየተባለ በውዴታ ቀርቶ በኃይል ሰዎች ተጠምቀዋል። ይሁንና እኔ የሐንሰ ራሳቸው መሐመድ አባ ሻንቆን “ራስ ሚካኤል” ይማሙ አባ ዋጠውን፤ “ራስ ኃይለ ማርያም” አሰኝተው ክርስትና በማንግታቸው የአካል ወልድን የተሁለ ደሬ፣ የቃሎ፣ የአጋርፋ፣ የአልቡኮ፣ የለጋምቦ ቦረና ሰበካ አድርገው መደቧቸው። ለንጉሥ ሚካኤል ሰባኪ እንዲሆኑ የተሾሙ መምህር ግርማ የተባሉ ሌላ ሊት ሀገረ ስብከታቸው ወረሃመኑ ዓበይ ቤት፣ አሊ ቤት አድርገው መደቡ።

መምህር አካል ወልድ ደሴ ከተማ ማርያምን ቤተክርስቲያን ተክለው ደቀ መዛሙርቱም በየቦታው እየተዘዋወሩ ስብከት ጀመሩ። በዚህም ቀንቷቸዋል። ንጉሥ ምኒልክና ንጉሥ ተክለሃይማኖት የእምባቦ ጦርነት ባደረጉ ጊዜ እኔ የሐንሰ እጅግ አዘኑ። ምኒልክ ተክለሃይማኖትን ድል አድርገው፣ እንዲያውም ማርከዋቸው ሲመለሱ በቶሎ ይፍቱ፣ በዋስ ተከባችሁ ቦሩ ሜዳ እንድትመጡ” ብለው ላኩባቸው። ትእዛዙ ተፈጸመ። ሁለቱ ንጉሦች አገው ወዳሉ በት ቦሩ ሜዳ መጥተው ከረሙ። ጊዜው መስከረም 10/1876 ነበር። ተክለሃይማኖት ቦሩ ሜዳ ምኒልክ ሦስ ገደል ከርመው ነበር። የእኔ የሐንሰ መኖሪያ ከሆነው ቤተ መንግሥት አጠገብ ከሌሊቱ አምስት ሰዓት ከቤተ መንግሥቱ ዙሪያ ብርሃን ሰፍኖ ታየ። በዙሪያው ያሉ ንጉሦችና ጳጳሳት የእኔ የሐንሰ ቤተ መንግሥት ተቃጠለ ብለው ተሰበሰቡ። ይሁንና ብርሃኑ ብርሃን እንጅ የቃጠሎ ጠባይ ያልተጠናወተው ስለሆነ ሕዝቡ በጣም ተደነቀ። እኔም ይህ ቤተመንግሥት የእንድንትህና የሦስትንትህ መነገሪያ ቤተመንግሥት ይሁን ብለው አዘዙ። በአራቱ ማዕዘንም ጳጳሳቱና እጩጌው ቆመው ባረኩት። የቦታውም ስም “አበራ ሥላሴ” ተባለ። በኋላ ቦሩ ሜዳ ተባለ። የግምጃ ድንኳናቸውን ከቤተ መንግሥቱ ውስጥ አስተክለው ደብር ይሁን ብለው አስደብረው ከአከበሩት በኋላ “ቦሩ ሜዳ ለርስዎ ይገባል”

ብለው አካል ወልድን ሾሟቸው። ጥብቅ አደራም ሰጧቸው።

እኔ የሐንሰ የወሎ አስላም በግድ ክርስቲያን ይሁን ብለው ባወጁ ጊዜ አካል ወልድ ተቃውመዋል። “እኔህ ሰዎች ከዓመታት በፊት ክርስቲያኖች ነበሩ። ይሁንና ሌላ ኃይል መጣና ወደ አስልምና መለሳቸው። ታዲያ አሁንም የያዙት እምነት አይጠቅምም ብለን አስተምረንና አሳምንን መመለስ አለብን እንጅ በኃይል እምነት ተቀበል ብለን ማስገደድ ጥቅም የለውም” ብለው ያቀረቡት ሐሳብ ተቀባይነት አልነበረውም። መምህር አንድ ሰው ከአንዱ ሃይማኖት ወደ ሌላው ሊዛወር የሚችለው ይህ ይጉዳኛል፤ ይህኛው ይጠቅመኛል ብሎ ዐውቆ — ተመራምሮ በሚወሰነው እንጅ በማስፈራራትና አካል በመፎካን እምነትን ማስፋፋት ተገቢ አለመሆኑን ደጋግመው ለማስተማር ብዙ ይከመዋል።

ንጉሥ ሚካኤል የቦሩ ሜዳን ሥላሴ ቤተክርስቲያን እጅግ አሳምረው ካሠሩ በኋላ ለሰሜ መጠሪያ ለሥላሴ መከበሪያ ይሁን ብለው ከወርጠዎ ዐባይ ደጋ የሚባል ታላቅ ጉልት ሰጡ። በንጉሥና በአካል ወልድ መካከል የነበረው ፍቅር ለትንግርት ነበር። የሚያስተዳድሩት ደብር ጉልቱና የገቢያው ቀረጥ ሰፊ ቢሆንም ከ500 በላይ የሚሆኑ ተማሪዎች በአዳሪነት እየበሉ፤ ይጠጡና እየለበሱ በነፃ የሚኖሩበት ወቅት ነበር። ከየቦታው የሚሰበሰበው ሀብት በሙሉ የማገበር እንጅ መምህር ከግላቸው የሚያስቀምጡት አልነበረም።

በቦሩ ሜዳ ሥላሴ ጉባዔ ተዘርግቶ ይነገር የነበረው ትምህርት ሙሉ ነበር። እነዚህም አራቱ ጉባዔያት እየተባሉ ይጠሩ የነበሩ ብሎያት፣ ሐዲሳት፣ ሊቃውንትና መጽሐፈ መነኩሳት፣ እንዲሁም ሁለቱ ታላላቅ ክፍሎች የሚባሉት ቅኔና ጸዋትወ ዜማዎች ናቸው። መምህር ከየቦታው የሚመጣላቸው የእኚልና የሌላም አይነት ገጸ በረከት የአገሪቱ ቅርሶች የሆኑት የእብነት መናብርት በዘመኑ ከደረሰው ከባድ ቸንፈር ተሰውረዋል። በዳግማዊ እኔ ምኒልክ ዘመን መንግሥት ለተወሰነ ጊዜ ከባድ

ሚያዝያ፣ ግንቦት፣ ሰኔ 1983

ሚያዝያ፣ ግንቦት፣ ሰኔ 1983

ሚያዝያ፣ ግንቦት፣ ሰኔ 1983

ትግር ደርሶ ጸሐፊ ትእዛዝ ገብረ ሥላሴ እንደገለጹት በተወሰነ ዕቃ ሰው ሰውን እስከመብላት ደርሶ ነበር ። ምኒልክ ባላቸው ዐቅም ጉተራቸውን ለሕዝብ ከፍተኛ ለድርገው መቁነን ከመስጠታቸው ሌላ ከሞት የተረፈው ጠንክሮ እንዲሠራ አርአያ መሆናቸውን ይገልጻል ። በዚያ ሰዓት የአራቱ ጉባዔያት መምህራን (የአብነት ወንበሮች)፣ እንዲሁም የቅኔ፣ የድጓና የአቋቋም አብነቶች ከጥፋት የተረፉት በፋ ሜዳ ነበርና ለአገሪቱ ቅርስ የመምህር ጉባዔ ባለውለታ ሆኖ ተገኝቷል ። ከትግር ተርፈው ቅርስ ለማስገኘት የቻሉት ሊቃውንት ፡-

1/ የብሉይት መምህራን በተለይም በበፋ ሜዳ ሥላሴ ጉባዔ ዘርግተው ያስተምሩ የነበሩት መምህር ፊላታዎስ ፣ አለቃ ወልደ ማርያም ፣ አለቃ ካሣ የአብርሃ—የአጽብሐ ገዳም ፣ መምህር ኪሮስና አለቃ ኢያሱ ናቸው ።

2/ የሐዲሳት መምህራን መምህር ወልደ ሚካኤል የዜና ማርቆስ—አለቃ ወልደ ማርያም ፣ አቡነ አብርሃም ፣ መምህር ወልደ ሰማዕት ፣ አለቃ መልአከ ገነት አፈወርቅ ፣ መልአከ ብርሃናት ወልደ ተክሌ ፣ መልአከ ብርሃን ጽጌ ናቸው ።

3/ የሊቃውንት መምህራን የጎንደሩ፣ አለቃ ዘክርያስ—አለቃ ወልደ ማርያም ፣ መልአከ ብርሃናት ወልደ ተክሌ ፣ አለቃ ኃይሌና ሳይንቱው መምህር ወልደ ኢየሱስ ናቸው ።

4/ የመጽሐፈ መነኩሳት መምህራን ፊላታዎስ ፣ የጀር ገዳሙ ገብረማርያም ገብረ ኢየሱስ ፣ የደብረ ክርቤው ወልደ አማኑኤል ናቸው ።

5/ የዜማ መምህራን የቤተልሔሙ የድጓ ምስክር ሊቀ ካህናት መርሻ ፣ መልአከ ዐሐይ አፈወርቅ ፣ የጎንደር አቋቋም ቀኝ ጌታ ላቀው ናቸው ።

6/ የቅኔ መምህራን በተለይም ጉባዔ ዘርግተው ያስተምሩ የነበሩት—አቡነ አብርሃም ፣ ወልደሰማዕት ኪሮስና ኢያሱ ይባላሉ ።

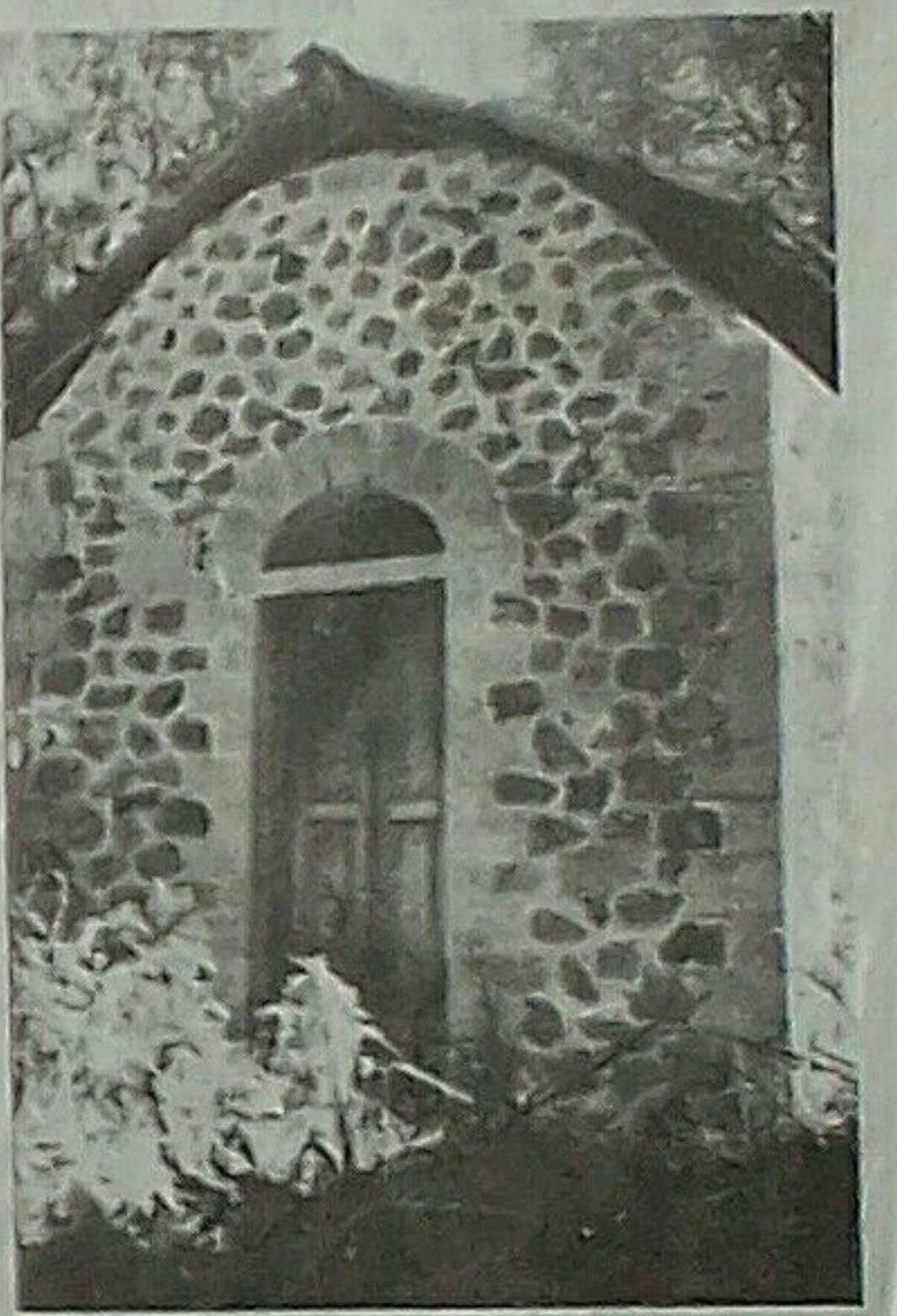
7/ መጽሐፍተ መነኩሳትና ሊቃውንት የመምህር አካለ ወልድ የራሳቸው የዘወትር ጉባዔ ስለሆነ ታላላቆቹ ሊቃውንት ማለት መምህር ወልደ ሚካኤል፣

አቡነ ይስሐቅ ፣ አቡነ አብርሃም ፣ አቡነ ጴጥሮስ፣ አለቃ ወልደ ማርያም ፣ ሊቀ ካህናት መርሻ ፣ አለቃ ገብረ መድሃኔ የሐረሩ መልአከ ብርሃን ጽጌና ሌሎችም ጧት የመምህርን ጉባዔ ከሰሙ በኋላ የየራሳቸውን ጉባዔ ለመምራት ወደየሥፍራቸው ይመለሱ ነበር ። በሊቃውንቱም መካከል በንባብና በትርጓሜ አካሄድ የተነሣ ክርክር ሲነሣ በታመነ ምስክርነታቸው እያስረዱ ጥርጥርን ያርቁላቸው ነበር ።

ለአገሪቱም ሊቃውንት ሙሉ የአገሪቱም መምህርነት በት የነበረችው በፋ ሜዳ በነገሥታቱና በጳጳሳቱ እንዲሁም በሊቃውንቱ ብዙ ጉባዔ ስለተካሄደባት ጉባዔ ኒቅያ ፣ ደግሞ ጸዋትወ ዜማ በዝቶባት ስለነበረ የኢትዮጵያ ክፍተኛ ትምህርት ቤት (የኒሸርሲቲ) መባል ይገባት ነበር ። እነሆና ማስረጃ ጳጳሳትና ታላላቅ የቤተ ክርስቲያን ሰዎች ይህንን ቅርስ ለማስተላለፍ የቻሉት ከመምህር አካለ ወልድ ጉባዔ ከተሰጠው ፍሬ የተሳተፉ ነበሩ ።

አፄ ዮሐንስ ከሞቱ በኋላ መምህር አካለ ወልድ ከአፄ ምኒልክ በተደረገላቸው ጥሪ ወደ አዲስ አበባ መጥተዋል ። በተለይም አንኮበር ሚካኤል የጓዝ ማረፊያ እየተሰጣቸው ተቀምጠዋል ። በዚህም ጊዜ የቦህሩ ሜዳ ጉባዔያቸው አይታጠፍም ነበር ። የሆነ ሆኖ የመምህር ዋና ምኞት ወደ ኢየሩሳሌም መጓዝና ቅዱሳት መካናትን መጉብኘት ነበርና ከአፄ ምኒልክ ተሰናብተው በምዕዋ በኩል ለመሻገር ወደ ትግራይ ተጓዙ ። በወቅቱ የትግራይ ገዥ የነበሩት ራስ መኰንን ወልደሚካኤል ተቀብለዋቸው መርከብ በሚመጣ ጊዜ እንነግርዎታለን ብለው በክብር አቆዩላቸው ። ከቶውንም ለጓዝ ማረፊያ እንዲሆናቸው አባ ገሪማ የተባለውን ገዳም ሰጧቸው ። ዕውነተኛው ምክንያት ግን ራስ መኰንን የመጸሐፍትን ምሥጢር ይጠይቋቸው ነበርና ስለፍቅራቸው ብዛት እንዲቆዩላቸው ብለው ነው ። ራስ መኰንንም የፈለጉትን ጥበብ ካገኙ በኋላ የመምህርም ፍላጎት እንዳይጉዳ በማሰብ የባል ደራስ ከፍላቸውን አጠናክረው በፈረስ፣ በበቅሎና በግመል እንዲጓዙ አደረጉ ።

ከመቀሌ መረብን ተሻግረው በአሥመራ በኩል አልፈው እስከ ምዕዋ ድረስ በመሸኘት ብዙ ሊቃውንት ተከተሏቸው ። መምህር አካለ ወልድ ኢየሩሳሌም ገቡ ። መካናትን እየዞሩ እጅ ነሥተው አርባ (ዑዳዬ)ን መካኔ ቀራ ንዮ ከረሙ ። ከኢየሩሳሌም ወዳገራቸው በተመለሱ ጊዜም ጉባዔው ከቀድሞው ይልቅ ሰፍቶ ስላገኙት “መኑ የጎሥሥ ግእዘ ጥበበክ” የሚለውን መወድስ ተቀኝተው ቦሩ ገቡ ። በዚህም ጊዜ የደሴ ከተማና የአካባቢዋ ሕዝብ እስላም ክርስቲያን ሳይባል ባንድነት ተሰብስቦ “በክፉ ቀን ከጉተራ እኸል እያወጡ እስላም—ክርስቲያን ሳይሉ ለሁሉም ያከፋፈሉ ሰው እንኳን በደህና ተመለሱ” ብለው በደስታ ተቀበሏቸው ። ብዙ የእስልምና መሪዎች “ይህ ሰው

በፋ ሜዳ የሚገኘው የአለቃ አካለ ወልድ መካኔ መቃብር

የአላህ ሰው ነው ። ማተብ ይኑረው አይኑረው አናውቅም ። ብቻ እሱን የሚጠላ ሐራም ነው ። ቢሞትም ክርስቲያንና እስላም ባንድነት ዛውያ (ጸሎት) ሊያደረጉለት ይገባል።” ብለው የእንኳን ደህና መጡ ምስጋና መቅረቡን የሐይቅ ዓቃቤ ሰዓት መምህር ዓምደ ሥላሴ ስለጉዟቸው በጸፉት ማስታወሻ ተረጋግጧል ።
(ወደ ገጽ 34 ሆሯል)